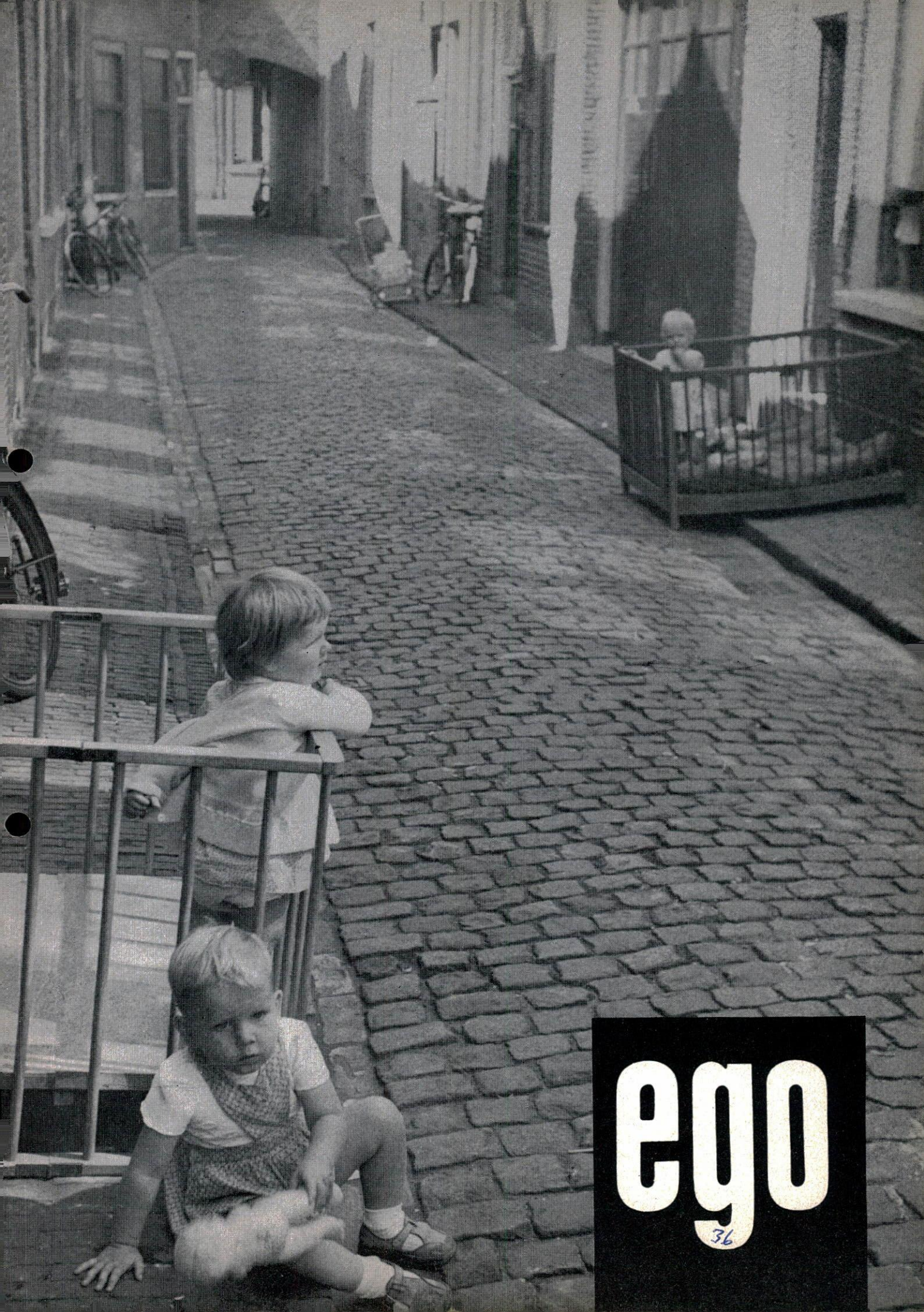

ego

Discussie

Er is een Frans spreekwoord dat zegt: Pour discuter il faut être d'accord. Een beetje vrij vertaald: Om een discussie, een gesprek te kunnen voeren moet er eerst een zekere mate van overeenstemming zijn.

Dat klinkt wat vreemd want op het eerste gezicht is men geneigd om te zeggen: hoe minder overeenstemming hoe meer gelegenheid tot discussie. Toch is dat niet waar, mensen die een werkelijke discussie met elkaar willen voeren d.w.z. die bereid zijn naar elkaar te luisteren, elkaars argumenten serieus te nemen, op die argumenten dan ook werkelijk in te gaan zodat men al pratende een helderder inzicht krijgt in de overeenkomsten en verschillen die er bestaan tussen de gesprekspartners, die moeten inderdaad van de aanvang af enkele gemeenschappelijke uitgangspunten hebben waardoor het mogelijk is om met respect en geduld naar elkaar te luisteren.

Het is dan ook bijzonder nuttig om aan het begin van zo'n discussie eerst naar die gemeenschappelijke uitgangspunten te zoeken. Vindt men die nl. niet dan kan men waarschijnlijk het gesprek, voorlopig, beter opgeven, het wordt dan toch niet meer dan een zinloos langs elkaar heen praten waardoor eerder verbittering dan wederzijds begrip ontstaat.

In het licht van het bovenstaande zou ik op twee discussies die op het ogenblik gaande zijn opmerkzaam willen maken.

In de eerste plaats is daar dan het gesprek tussen de katholieke en de humanistische geestelijke verzorgers in de Strijdkrachten. Men vindt daar voorbeelden van in ons boekje Humanistisch Credo, in EGO en in de katholieke bladen Ter discussie en G 3.

Er is tussen deze katholieke schrijvers en ons inderdaad een 'accord'. Dit blijkt b.v. uit uitspraken van aalmoezenier B. Thomas in zijn artikel in Ter discussie. We geven enkele, kleine voorbeelden:

'Integendeel, bezig zijnde met het humanistische denken ontdekken we dat het voor een groot deel ook onze eigen werkelijkheid is' (blz. 33).

'Het gezamenlijk mens-zijn en de zorg daarvoor is de grond die ons verbindt. Ons mens-zijn is het enige uitgangspunt voor elke werkelijkheidskennis en de menselijke ervaring is de enige toegangsweg tot de kennis van enige werkelijkheid' (blz. 37).

In dit gesprek blijkt en zal ook verder blijken dat er naast grote overeenkomsten grote verschillen zijn b.v. op het punt waar de katholieke vanuit de ervaring van de werkelijkheid meent te mogen concluderen tot de aanwezigheid van Gods invloed in de menselijke geschiedenis. Daar kan de humanist hem zeker niet volgen. Maar het lijkt wel een vruchtbaar gesprek te worden d.w.z. een gesprek waarin veel overeenkomstigs wordt ontdekt en dus mogelijkheden van een gemeenschappelijk handelen worden ontwikkeld en waarin t.a.v. de blijvende verschillen begrip en waardering ontstaan, de enige gronden voor werkelijke verdraagzaamheid.

Er is ook een andere discussie bezig n.l. tussen een deel van de protestante en de humanistische geestelijke verzorging in de Strijdkrachten. We verwijzen daarvoor o.a. naar de artikelen van de hoofdlegerpredikant ds. B. A. Bos in Reveille.

Daar is van een 'accord' geen sprake. Er zijn tussen ds. Bos en ons blijkbaar te weinig gemeenschappelijke uitgangspunten voor een werkelijk gesprek.

Daarom verstaat ds. Bos veel van wat wij zeggen verkeerd. Als hij b.v. beweert dat ik in mijn Humanistisch Credo zijn geloof een aanmatiging heb genoemd dan is dat nu juist wat ik níet heb gedaan. Ik heb in mijn artikelen een onderscheid gemaakt tussen logisch, wetenschappelijk weten en innerlijk 'geloofs' weten. Ik heb het een aanmatiging genoemd om te doen alsof die twee vormen van weten samenvallen.

Zo zou ik kunnen doorgaan met het ophelderen van misverstanden maar het zou niet baten, ds. Bos 'verstaat' mij niet. Deze discussie heeft dus geen enkele zin, ze kan over en weer slechts verbittering wekken en dat willen we beslist niet. Wij beschouwen daarom deze discussie als gesloten.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 36 — april 1965
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coomherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage-Rens
Jan Brouwer
Ton Hartsuiker
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Vleugjes lentezon glijden ook de
smalle straatjes binnen, als het voor-
jaar wordt. En of de box nu op een
gazon in een villawijk of op een
smal stoepje van een oud straatje
staat, de zon schijnt gelijk voor alle
kinderen. Dat is het fijne van het
voorjaar. (Foto: Leonard Freed)*

Blues-revival

Voor al in Engeland maar ook in andere Westeuropese landen is de belangstelling voor de blues de laatste jaren sterk gegroeid. Dat is eigenlijk niet zo verwonderlijk wanneer men zich realiseert dat de meeste populaire beat-groepen, de Rolling Stones voorop, bijna al hun ideeën ontleen aan de Amerikaanse rhythm-and-blues.

Toen ik vorige zomer in Engeland met wat tieners praatte, hoorde ik ze tot mijn verbazing in één adem Elvis Presley, de Beatles, John Lee Hooker en Sonny Boy Williamson als hun idolen noemen. In een volgend stadium leren deze jeugdige fans vaak het origineel van de imitatie te onderscheiden, zodat ze deel gaan uitmaken van de in Engeland toch al zo verheugend grote groep pure bluesliefhebbers.

In Nederland is zelfs de eerste fase van deze ontwikkeling nog niet ingetreden. Beatles, Stones, Kinks, Animals en wat niet al maken voorlopig nog de dienst uit, terwijl Muddy Waters, Memphis Slim en Howlin' Wolf geen voet aan de grond krijgen. Hopelijk zullen de hieronder volgende besprekingen van recent verschenen bluesplaten enkele lezers van Ego ertoe brengen tenminste eens wat echte blues te gaan beluisteren.

Bij onze oosterburen bestaat wél belangstelling voor de blues. Sinds 1962 wordt onder de naam 'American Folk Blues Festival' elk jaar een concert-tournee met een groep bluesartiesten georganiseerd. Een LP met opnamen van het concert op 13 oktober 1963 werd ook in Nederland uitgebracht (Fontana 681 510 ZL). De plaat geeft een gevarieerd overzicht van wat er op het ogenblik in de VS aan blues te vinden is, van de primitieve landelijke blues zoals Big Joe Williams ze zingt, via de klassieke blues uit de jaren twintig (Victoria Spivey, Lonnie Johnson) tot de moderne rhythm-and-blues van mensen als Muddy Waters en Otis Spann. Er staat zoveel goede muziek op deze LP, dat ik me wel moet beperken tot het noemen van een paar hoogtepunten.

Uniek arsenaal

Sonny Boy Williamson, die de traditie voortzet van de oorspronkelijke, in 1948 vermoorde Sonny Boy Williamson, begeleidt zijn zang op mondharmonika met een uniek arsenaal van glissandi, trillers en wa-wa-effecten. Ook op mondharmonika alleen, af en toe aangevuld met voetgetik of vingergeknip, maakt hij fascinerende muziek.

Victoria Spivey zingt in rauwe music-hall stijl een juist door de afwezigheid van enige sentimentaliteit aangrijpende blues over haar werkloze vader, Grant Spivey, die zijn vrouw en negen kinderen in de steek liet. Muddy Waters beschrijft met ingehouden felheid hoe hij vijf jaar lang alles voor zijn vrouw over-

had, om dan ten slotte te exploderen:

'I've been mistreated

You know what I'm talking about

I worked five long years for one woman

And she had the nerve to put me out.'

Otis Spann begon als pianist bij de bluesband van Muddy Waters. Later ging hij zelf ook zingen, zoals hier in het berustende *'I've had my fun if I don't get well no more.'*

Big Joe Williams heeft een minder kalm karakter. In de bus op weg naar het concert wilde hij als enige een raampje open hebben. Toen de anderen dat niet toelieten, componeerde hij ter plaatse de blues *'I don't have a friend at all'*. Zijn woede klinkt nog door in

Waarom niet in Nederland?

de manier waarop hij dat stuk 's avonds vertolkte; zijn stem slaat af en toe over van opwindend en hij gaat zijn negensnarige gitaar meer te lijf dan dat hij erop speelt. Nadat hij even stoom heeft afgeblazen, weet hij dan toch nog met een opgewektere noot te besluiten: *'Please run here, darling, and sit down on Big Joe's knees.'*

John Lee Hooker hoort samen met B. B. King, Muddy Waters en Bo Diddley tot de generatie blueszangers die kort na de oorlog naar voren kwam. Zij verdrongen hun voorgangers (o.a. Big Bill Broonzy, Tampa Red en Brownie McGhee) binnen korte tijd van de bluesmarkt, niet alleen doordat ze de technische mogelijkheden van de elektrische gitaar wisten te benutten, maar vooral door de ongekende felheid van hun vocalen, die direct aansloot bij de onrust en het ongeduld van de eerste naoorlogse jaren. Hooker heeft sindsdien bewust geprobeerd ook het blanke publiek te bereiken en hij schrok er daarbij niet voor terug zijn stijl ingrijpend te wijzigen. Vandaar dat hij een jaar of tien geleden braaf meedeed met de rock'n roll-rage. Vandaar ook dat hij de laatste jaren steeds meer folks songs in zijn repertoire opneemt.

Paradoxaal

De zucht naar 'authenticiteit' bij veel blanke bluesfans leidt soms tot paradoxale resultaten. Wijlen Bill Grauer van wijlen Riverside Records kwam een paar jaar geleden op het idee John Lee Hooker een plaat met songs van Leadbelly te laten maken. Toen Hooker compleet met de voor hem ongewone onversterkte gitaar in de studio verscheen, bleek echter dat hij Leadbelly noch diens songs kende. Hooker was als geroutineerde snabbelaar niet voor één gat te vangen: in plaats van de

Leadbelly-songs nam hij een aantal blues op, die hij zich nog uit zijn jeugd in Clarkdale (Miss.) herinnerde.

Zodoende bevat 'How Long Blues' (Fontana 688 700 ZL) een dertiental landelijke blues. Hoewel Hooker na al die jaren natuurlijk niet meer zo met dit primitieve materiaal vertrouwd was, zijn deze opnamen toch wel het beluisteren waard. Zijn zang is minder heftig dan op zijn rock'n roll-platen, maar Hooker blijkt ook met subtiële middelen sfeervolle resultaten te kunnen bereiken, zoals bij voorbeeld in *Tupelo Blues*, het verhaal van een overstroming die een heel dorpje wegvagde. Dat hij hier het extra volume van zijn versterker moet missen, past wel bij het intieme karakter van deze jeugdhervormingen.

'Jumpin' the Blues' (Fontana 688 802 ZL) door zanger Joe Turner en boogie-pianist Pete Johnson ademt een heel andere sfeer. Turner begon zijn carrière in Kansas City als ziugende kelner; zijn indrukwekkende stemvolume zal hij in die tijd wel ontwikkeld hebben met zijn pogingen het luidruchtige cafépubliek te overstemmen. Hij houdt zich in zijn blues hoofdzakelijk bezig met de amoureuze en alcoholische problemen, die voor het grotestads negerproletariaat veelal de plaats van de zorgen voor de allereerste levensbehoeften op het platteland hadden ingenomen. In *Tell me pretty baby* rekent Turner ongezoeten af met de door blanke racisten volgehouden mythe als zou 'de neger' er altijd in de eerste plaats op uit zijn blanke vrouwen te verleiden:

'They say brown-skinned women are evil

And yellow girls are worse

I got myself a mulatto, boy

I'm playing it safety first

...

Well, your hair may be curly

Your lips may be red

If you ain't brown-skinned, baby

Big Joe sure ain't going to bed'

Pete Johnson is een solide swingende, redelijk inventieve boogie-pianist. Hij is na hun jarenlange samenwerking volledig vertrouwd geraakt met Turners repertoire; zijn begeleidingen zijn dan ook voortreffelijk. De vier instrumentale stukken op de plaat kunnen mij minder boeien; het boogie-idioom is nu eenmaal tamelijk beperkt, waardoor bepaalde clichés haast niet te vermijden zijn. Een aardig detail is ten slotte nog dat deze Turner-session uit 1949 waarschijnlijk het plaatdebuut betekende voor de tweelingbroers Art (trompet) en wijlen Addison (bas) Farmer. Art Farmer speelt ongetwijfeld wel een paar van de geïmproviseerde trompetachtergrondjes, maar van zijn sterk persoonlijke stijl is hier nog niets te bespeuren.

BERT VUIJSJE

De wekker werkte niet

Toen wij in onze kwajongensjaren tot de oprichting van een heuse atletiekclub overgingen, wilde dat allerminst zeggen dat wij nu ook de beschikking kregen over een sintelbaan, sportkledij, springbakken en werpmateriaal. Hoogstens zou je kunnen zeggen, dat het gehol en geren in onze straat vanaf dat ogenblik min of meer gereguleerd ging gebeuren.

Een oude, door de vader van een onzer leden afgedankte wandelstok bij voorbeeld, werd benut als het welkome instrument waarmee wij het nummer speerwerpen aan onze regelmatige programma's konden toevoegen. Het wiel van een kinderwagen was onze discus. Op de straatklinkers werden de diverse loopnummers verwerkt met een felheid, dat er zowel figuurlijk als letterlijk dikwijls de vonken afvlogen.

En zoals later heel sportief Nederland trots was op Fanny Blankers-Koen voor wie het verbeteren van een wereldrecord in de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog maar een peuleschilletje leek te zijn, zo trots waren wij op onze 'sprinters' wanneer er weer eens eentje een clubrecord omlaag had gehaald.

Onze 'voorzitter' had de beschikking over een oude, lichtelijk verroeste wekker met secondenwijzer, waarvan wij het glas voor de wijzerplaat hadden verwijderd. Een flinke zuwaai met deze 'chronometer' bracht het apparaat in werking en betekende derhalve tevens het 'startschot' voor de lopers. Door met de duim op het moment dat de winnaar de eindstreep passeerde de secondenwijzer tegen te houden, hadden wij dan de gemaakte tijd haarfijn in seconden.

De clubrecords waren een fel begeerd bezit. Het klonk zo indrukwekkend wanneer je kon zeggen: 'Ik ben de recordhouder van Hercules — zo heette onze club — op de 400 meter met 1 minuut 17 seconden.'

Voor al op de 1000 meter kon men spreken van een ware recordjacht. Het kilometerrecord had iets fascinerends. Het was voor ons zo ongeveer wat het record op de mijl in de echte atletiek of het werelduurrecord bij de wielrenners is.

Twee

Onze club telde twee leden die op deze felomstreden afstand de lakens uitdeelden. Dat waren Lammert Dussel en Hendrik Busscher en zij gaven elkaar onderling geen strobreed toe. De ene keer was Lammert de winnaar, de volgende keer duwde Hendrik weer eens zijn borst als de eerste over de eindstreep.

Lammert was de gelukkige houder van het record op de kilometer. Maar op zekere dag, toen hij van het toneel van de strijd was weggeroepen om in een ander deel van de stad voor zijn

moeder een boodschap te gaan doen, nam Hendrik zijn kans waar en deed een 'officiële' recordpoging. Toen Lammert een uur later terugkeerde, was zijn trotse bezit in de handen van Hendrik overgegaan.

Het zat hem niet lekker. Maar ziet met hoeveel sportieve veerkracht de ontroonde recordhouder op zijn verlies reageerde. Het enige wat hij zei was: 'Haal de wekker! Dat record zal ik direct weer terughebben.'

Zijn gezicht blaakte van strijd lust en aan de manier waarop hij deze woorden uitstootte, voelden wij dat er iets geweldigs ging gebeuren. Als een lopend vuurtje ging het bericht van Lammerts voornemen door de buurt en van alle kanten stroomden de nieuwsgierigen toe, zodat er binnen tien minuten een flink aantal jongens aanwezig was om de juiste sfeer te scheppen voor deze gebeurtenis.

Onze 'voorzitter' had inmiddels de wekker van huis gehaald en in een gespannen stilte begon Lammert aan zijn vele rondjes om de beide lantaarnpalen in de straat. Na elke ronde werd de tijd afgeroepen en reeds na enkele rondes werd het duidelijk, dat de moedige loper in een zeer hoog tempo 'over de baan' ging.

Wij vreesden nog even, dat hij dit tempo niet zou kunnen volhouden, maar Lammert wist van geen vermoeidheid. Hij was het type van de vechter en met een verbeterd gezicht streed hij zijn eenzame strijd tegen het horloge of, liever gezegd, de wekker. Zijn stijl was in onze ogen perfect en een Nurmi had ons op dat ogenblik niet meer kunnen begeesteren.

Race van zijn leven

Er kon nu niet meer aan worden getwijfeld: hier liep iemand de race van zijn leven en al hadden wij toentertijd nog geen flauw benul van de zogenaamde 'mysterieuze krachten in de sport', wij allen vóelden, dat Lammert in deze geladen stemming het record naar beneden zou halen. En niet zo zuinig ook!

De 'voorzitter' riep voor de laatste maal de tussentijd af en onder geestdriftige toejuichingen ging Lammert zijn laatste ronde in. Niemand hoorde in deze emotionele ogenblikken de uitroep van schrik, die onze voorzitter-tijdwaarnemer slaakte. Lammert zeker niet. Hij perste nog een formidabele eindsprint uit zijn benen en wierp zich toen met een triomfantelijke grijns op zijn gezicht over de eindstreep.

De recordverbetering was een feit... dacht men. Doch op dit zo glorieus moment trad onze voorzitter met een vuurrode kop op de als een blaasbalg tekeergaande triomfator toe en hakkelde onthutst:

'H...h...het sp...spijt me, Lammert maarre... eh... je record kan niet

worden erkend. Ikkik... w...weet niet hoe het kwam, m...maarre... de wekker is in de laatste ronde blijven stilstaan.'

Hendrik is altijd recordhouder over de kilometer van de club gebleven, want sindsdien voelde Lammert zich om bepaalde redenen meer aangetrokken tot het nummer hink-stap-sprong!

GER SCHUURMAN

Adressen Raadslieden

In verband met het feit dat in een vorige publikatie enkele storende fouten waren geslopen in de adressen van raadslieden, geven wij hieronder nogmaals deze, gecorrigeerde, adressen.

H. J. J. Lips, hoofdraadsman,
Bureau Hoofdraadsman, Hoofd-
straat 84, Driebergen. Tel. 03438/
28 78.

Huisadres: Madoerastraat 15,
Amersfoort. Tel. 03490/1 56 77.

S. v. d. Belt, raadsman district
Zuid.

C. Rebecquekazerne, kamer 28 a,
Eindhoven. Tel. 04900/6 13 31,
toestel 121.

Huisadres: Eikvarenlaan 5, Eind-
hoven. Tel. 04900/1 21 45.

H. J. van Sandwijk, raadsman dis-
trict Noord-Oost.

Koning Willem III kazerne, ge-
bouw 25, kamer 23a, Apeldoorn.
Tel. 05760/1 87 77, toestel 598.

Huisadres: Celsiusstraat 17, Apel-
doorn. Tel. 05760/2 04 37.

J. G. F. Troost, raadsman Marine
en District West.

Van Sijpesteynkazerne, gebouw G,
kamer 5, Utrecht. Tel. 030/
3 44 41, toestel 92.

Huisadres: Hobbemalaan 2,
Alkmaar. Tel. 02200/ 1 45 67.

A. Zoetebier, raadsman district
Midden.

Jan van Nassau kazerne, gebouw 3,
kamer 52, Harderwijk. Tel. 03410/
20 41, toestel 25.

Huisadres: Guido Gezellelaan 34,
Harderwijk. Tel. 03410/28 81.

Het vraagstuk van de kernwapenen

De titel van dit stuk is ontleend aan het rapport van de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, maar ik wil me in het onderstaande zeker niet alleen tot dit rapport bepalen.

Er is in de strijdkrachten een m.i. verheugende toename van belangstelling voor het gesprek over het vraagstuk van de kernwapenen en de vraag van bewapening en ontwapening in het algemeen.

De militair neemt, als het ooit opnieuw tot oorlogvoering mocht komen, de uitvoering van het oorlogsgeweld op zijn schouders. Dat is een zware verantwoordelijkheid!

Gezien in het licht van de huidige bewapeningstechniek moet zelfs worden gesteld dat de woorden 'zware verantwoordelijkheid' te zachtvaardig zijn. De opdracht om het huidige wapenarsenaal tot activiteit te brengen, heeft zulk een afschuwelijke inhoud, zulke gruwelijke consequenties, dat de mensen die met de uitvoering van deze opdracht worden belast, voor een bijna onmenselijke, onmogelijke verantwoordelijkheid staan.

Wie kan eigenlijk de verantwoordelijkheid op zich nemen voor het uitvoeren van een opdracht die, wellicht, de vernietiging van het menselijk leven tot gevolg heeft?

Het is ongetwijfeld de verdienste van het rapport van de Synode, dat het dit vraagstuk in zijn volle omvang en zwaarte heeft geplaatst in het midden van ons volk en daarmee ook in het midden van de strijdkrachten.

Het is een geluk dat de minister van Defensie het ook zo heeft begrepen en dat hij heeft verklaard het gesprek over deze zaak in de Nederlandse strijdkrachten te accepteren als een noodwendige consequentie van de huidige situatie.

Sindsdien is dat gesprek op gang gekomen. Het rapport van de Synode, het aanvullende Woord en Wederwoord (ook van de Synode), de artikelen in G3, enkele artikelen van officieren in het VOKL-orgaan, de vergadering van de officiersverenigingen in Ermelo, enz.

Natuurlijk is niet alles wat in dit 'gesprek' naar voren is gebracht even wijs en doordacht, maar dit risico zullen we moeten nemen, het is nl. niet mogelijk, het gesprek over een onderwerp dat voor ons allen zo beslissend is, te voeren zonder dat hier en daar een rationeel niet of niet geheel gecontroleerde emotionaliteit een woordje gaat meespreken. Het is niet verstandig zich daarover erg op te winden. Men dreigt dan bovendien ook zelf door emotionaliteit te worden meegeslept.

Wij willen in EGO gaarne aan dit gesprek deelnemen, omdat we het op prijs

stellen ook de lezers van EGO erin te betrekken. Het kan nl. niet zo zijn dat dit gesprek beperkt blijft tot enkele kleine groepen officieren. Het is een zaak die ons gehele volk aangaat en dus ook alle militairen. Ook de jonge, dienstplichtige militairen. Niet één mens behoort zich aan deze verantwoordelijkheid te onttrekken!

Directe aanleiding tot dit artikel is het congres van het Humanistisch Verbond dat op 10 en 11 april te Utrecht is gehouden en waar, op voorstel van de gemeenschap-Den Helder en met steun van het hoofdbestuur, een motie werd aangenomen die wij elders in dit blad publiceren. Daarmede is, nog eens, van humanistische zijde een uitspraak over deze zaak gedaan. Dat betekent allerminst dat nu alle humanisten gelijkloidend over deze materie denken, maar wel dat humanisten eensgezind (en eensgezind met andersdenkenden!) willen mede zoeken naar een uitweg uit de huidige afschuwelijke impasse. Wie de motie met aandacht leest, zal begrijpen dat de humanisten deze uitweg niet als eenvoudig zien.

Waar ligt de kern van het huidige vraagstuk?

Ik wil een poging doen om die kern met weinig woorden duidelijk te maken. In zeker opzicht, zou je kunnen zeggen, is er niets aan de hand.

Naties en groepen van naties hebben, net als vroeger, tegenstrijdige belangen, tegenstrijdige ideologieën en hebben zich bewapend om, zo nodig, hun belangen en ideologieën gewapenderwijs te verdedigen of te bevorderen. Als dat gebeurt, dan zal er weer een oorlog zijn, zoals er altijd oorlogen zijn geweest. So what?

Het is natuurlijk verschrikkelijk voor de honderdduizenden die in zo'n oorlog zouden omkomen, maar waarom zou het in onze generatie plotseling anders zijn dan in alle vroegere generaties? Tja, waarom?

Er is een complicatie! Het wetenschappelijk en technisch vernuft van de mens heeft ertoe geleid dat sinds de vorige oorlog — via de ontwikkeling van kernwapens en biologische en chemische wapens — het geweldsvermogen van de mens zodanig is ontplooid dat het gebruik daarvan in een oorlog tot gehele of bijna gehele vernietiging van het leven op aarde zou kunnen leiden.

En daarmee is oorlog onmogelijk geworden en is zelfs een beperkt gewapend conflict op een afgebakend plekje van de aarde levensgevaarlijk geworden, omdat je nooit weet waar het toe leidt, zo gauw één van de grote, d.w.z. moderne wapens bezittende mogendheden er zich mee gaat bemoeien.

Dat is de kern van de zaak: oorlog is onmogelijk geworden! Tenzij het je natuurlijk niet zoveel kan schelen of het leven op aarde blijft voortbestaan.

Je kan de vraag dus ook anders formuleren, nl.: willen mensen voortbestaan, ja, of neen?

Als het antwoord 'ja' luidt, dan moeten we geen oorlog meer voeren. En daar zitten we nu wel een beetje mee.

Je zou kunnen zeggen dat alle internationale politiek tot nu toe werd gevoerd met op de achtergrond de gedachte dat oorlog als laatste en krachtigste argument aanwezig was. We zouden nu de politiek moeten ontdekken waarbij oorlogvoeren van tevoren reeds is uitgesloten. En dat is een heel nieuwe gedachte.

Laten we eerlijk zijn: als we de oorlog uitbannen, dan doen we dat niet in de eerste plaats uit naastenliefde of medemenselijkheid, maar vooral omdat we willen voortbestaan. Het voortbestaan van de vijand zullen we dan op de koop toe moeten nemen.

Nog even over dat voortbestaan. Het is mijn vaste overtuiging dat in mensen onuitroeibaar de wil tot voortbestaan aanwezig is. En deze wil is het die thans van alle kanten, ook van de Russische, in opstand komt bij de gedachte dat we dat voortbestaan in een oorlog onmogelijk zouden maken.

We spreken tegenwoordig internationaal zelfs over: survival ethics, d.w.z. een menselijke moraal, waardoor het voortbestaan van mensen zou worden gegarandeerd.

Inderdaad en we behoeven ook: survival politics, survival economics, survival education en... survival armament!

We willen voortbestaan! Er zijn meer zaken die dat voortbestaan bedreigen, zoals de overbevolking, de honger in grote delen van de wereld, de rassengelijkheid, maar het wurgendst van alle is de aanwezigheid van grote hoeveelheden atomair, biologisch en chemisch oorlogsmateriaal, daardoor staat de mens heel reëel aan de rand van de afgrond.

Waarom houden we er dan eigenlijk niet mee op? Tja, waarom niet?

Die onmogelijkheid om oorlog te voeren komt op een zeer ongelegen ogenblik. We waren waarschijnlijk in de wereld alweer aan een oorlog toe. De materiële belangentegenstellingen, de politieke verschillen, de ideologische contrasten en vooral het onderling wantrouwen zijn langzamerhand groot genoeg om via de weg van ongelukkig uitvallende conflicten (Cuba, Berlijn,

HET VRAAGSTUK VAN DE KERNWAPENEN - VERVOLG

Vietnam) vandaag of morgen tot een oorlog te voeren.

Maar we houden wederzijds stand onder onze magische atoomparaplus. We hebben geen oorlog op grond van de wederzijdse angst, we hebben geen vrede op grond van het wederzijds wantrouwen.

Dat is, in een notedop, het geweldige probleem. Een probleem dat veel verder en dieper gaat dan alleen de vraag van bewapening en ontwapening.

Ik ben er zo goed als zeker van dat zonder de verschrikkelijke aanwezigheid van atomaire, biologische en chemische wapenen de wereld van vandaag met voorspelbare zekerheid zou afglijden naar de volgende wereldoorlog.

Het kan en mag echter niet, want juist door die wapens is oorlog onmogelijk.

In deze precaire situatie heeft de Synode van de Hervormde Kerk haar 'neen' uitgesproken tegen de kernwapenen.

Dit 'neen' kwam vooral in twee zinnen van het rapport pregnant naar voren. Ik laat deze zinnen hier volgen:

'Op grond van wat wij over de vredestaak van de kerk en over de aard van de kernwapenen hebben gezegd, mag de kerk dan ook niet anders doen dan een radicaal "neen" tegen de kernwapenen uitspreken.' (blz. 24)

'Wat men in de wereld nu reeds zeker moet weten van de christenen en van de kerk is dat zij van oordeel zijn, dat kernwapenen ook in het uiterste geval niet gebruikt mogen worden en dat christenen het niet voor hun aan het Woord en de beloften Gods gebonden geweten zullen kunnen verantwoorden aan zulk een oorlog met kernwapenen hun medewerking te verlenen.' (blz. 44)

Om misverstand te voorkomen: uit de verdere discussie is gebleken dat de Synode hiermede niet een pleidooi voor eenzijdige westelijke ontwapening of voor persoonlijke dienstweigering heeft willen leveren.

De grote vraag blijft echter wel: hoe komen we uit de impasse?

Ik zou het antwoord daarop als volgt willen formuleren: Als de oorlog onmogelijk is, dan zullen we de vrede mogelijk moeten maken!

Ik heb persoonlijk het rapport van de synode ook zo begrepen: het is niet in de eerste plaats een oproep tot ontwapening, maar een beroep op regering en volk om het onmogelijke mogelijk te maken, nl. de vrede.

Waarom? Omdat de Synode een belist en onvoorwaardelijk neen zegt tegen een oorlog die de gehele of bijna

gehele ondergang van het leven op aarde zou kunnen betekenen.

Is het wel mogelijk om vanuit een christelijke of humanistische bezorgdheid om de mens iets anders te zeggen?

Totale oorlog is onmogelijk en mag daarom niet gevoerd worden.

Welke kansen hebben we om tot vrede te geraken?

Ik meen dat daarvoor eerste voorwaarde is dat onze gezamenlijke wil om voort te bestaan al ons handelen door-dringt. Als het rapport van de synode dit besef in brede kring heeft opgeroepen, dan is dat een grote verdienste ervan.

Maar het is tegelijkertijd niet meer dan een begin. En reeds bij de volgende stap zijn we niet meer eensgezind.

Er zijn mensen die menen dat als we nu maar gaan ontwapenen, desnoods het Westen of Nederland alleen, dat dan reeds heel wat gewonnen is. Er zijn anderen die menen dat we ons vooral niet van de wijs moeten laten brengen en dat we 'rustig' door moeten gaan met bewapenen.

M.i. zijn beide gedachten te simplificerend. Het vraagstuk is veel gewel-diger en zou ook heel anders geformuleerd moeten worden.

Prof. dr. ir. A. van Leeuwen SJ heeft zich in Ermelo uitgesproken voor een bescheiden 'neen' waarmee hij bedoelde dat we een veelheid van activiteiten op het gebied van de mondiale samenwerking zullen moeten verrichten alvorens we een volledig 'neen' kunnen en mogen uitspreken.

Daarin heeft prof. Van Leeuwen ongetwijfeld gelijk, het principiële neen van de synode wordt eerst een reëel neen als we kans zien de vrede tot werkelijkheid te maken.

Maar kunnen en willen we dat samen met de communistische landen? Daar ligt m.i. de kern van de zaak. Willen en kunnen we in vrede leven met de communistische landen? En omgekeerd: willen de communisten dat met ons?

Ik meen dat wie zich werkelijk met het vraagstuk van oorlog en vrede wil bezighouden, niet om dit vraagstuk kan heen lopen.

Nu is het duidelijk dat we eigenlijk geen keuze hebben. Tenzij we samen met de communisten willen ondergaan. Ik zie wel een uitgangspunt, nl. mijn overtuiging dat ook de communistische landen willen voortbestaan.

In het Oosten en het Westen ontwikkelen zich ongetwijfeld de eerste tekenen van wat in dit artikel reeds eerder is genoemd de 'survival ethics'. En daar-

mede zijn we aangeland bij het oude, meest beklemmende vraagstuk van onze tijd: Is coëxistentie en wellicht coöperatie met communisten mogelijk? Ondanks alles?

Ik neem dat 'ondanks alles' heel zwaar. Als westers humanist heb ik onoverkomelijke bezwaren tegen een aantal communistische doctrines. En ik weet ook welke afschuwelijke daden in communistische landen t.a.v. mensen zijn begaan. Maar ik vraag me tegelijkertijd af of we wel voldoende bereid zijn tot een ver- en diepgaande confrontatie met de communistische motieven, bedoelingen en ontwikkelingen.

Om misverstanden te voorkomen: het gaat in mijn gedachten niet om een geestelijke capitulatie. Ik kan met mijn humanistische beginselen niet marchanderen. Maar het gaat om een niet-aflattend onderzoek naar de mogelijkheden van een samen voortbestaan, in het besef dat dit voortbestaan inderdaad op het spel staat.

Alle mogelijkheden die prof. Van Leeuwen in Ermelo heeft opgesomd voor internationale en mondiale samenwerking, staan of vallen met de vraag of wij een modus vivendi weten te vinden met de communisten.

En zijn we eigenlijk al niet lang met elkaar op weg? Het kernstopverdrag van Moskou, de uitwisseling van wetenschappelijke ervaringen en de beginnende wetenschappelijke samenwerking, de groeiende aandacht voor de wederzijdse economische systemen, de culturele uitwisselingen?

Er zou ook veel tegenovergesteld kunnen worden: de wederzijdse machtspolitiek, spionage en penetratie, de bedreiging iedere keer weer met geweld, het wantrouwen.

Er is nog voldoende reden tot somberheid en toch is er wel wat veranderd de laatste jaren.

Er zullen ongetwijfeld nog nieuwe crises uitbreken in de verhouding Oost-West en als de tekenen ons niet bedriegen, is zo'n nieuwe crisis zich thans rond Vietnam aan het vormen. Er zijn waarschijnlijk weer dreigende dagen op til!

De mensheid houdt haar hart vast op zulke momenten, want we kunnen weten wat er op het spel staat als het eens werkelijk mis zou gaan.

Daarom is een verdere ontspanning dringend noodzakelijk. Die zou gevonden kunnen worden in een volgende gezamenlijke stap op het ontwapeningspad. Het vertrouwen dat daarvoor nodig is, zouden de communisten kunnen winnen uit de wetenschap dat het Westen be-

Resolutie kernbewapening

Het congres van het Humanistisch Verbond

slist geen kernoorlog wil. Dat mógen de communisten niet alleen weten, ze móeten dat ook weten. Alleen in dat vertrouwen zullen zij zelf in beweging kunnen komen.

Er zullen zeker wederzijds risico's genomen moeten worden. Risico's die ik hier niet kan uitschrijven, maar die zowel kunnen voortkomen uit een verkeerde bewapeningspolitiek als uit een verkeerde ontwapeningspolitiek. Daarom is alleen met de woorden bewapening en ontwapening zeker niet de hoogste wijsheid op dit terrein geuit.

Zowel in het rapport van de synode als in het voorstel van het congres van het Humanistisch Verbond vindt men meer uitgewerkte denkbeelden op dit gebied en dat vormt in beide stukken het waardevolle positieve element. Maar nogmaals: beide stukken gaan uit van een hartstochtelijke wil tot voortbestaan, van de 'mensonwaardigheid' van de oorlog met atomaire, biologische en chemische wapenen.

Het bovenstaande is geschreven vanuit de mentaliteit van een geestelijk verzorger. De geestelijke verzorgers in de strijdkrachten zijn geen propagandisten voor bewapening of ontwapening.

Het is wel de taak van de geestelijke verzorgers om het denken over de grote levensproblematiek te bevorderen. Daarbij zal enge eenzijdigheid altijd vermeden moeten worden.

Indien het vraagstuk van de kernwapens in de Nederlandse strijdkrachten werkelijk onderwerp van gesprek kan en mag zijn, dan zullen geestelijke verzorgers daarin hun aandeel kunnen leveren door de deelnemers te helpen ook en vooral vanuit de levensbeschouwelijke achtergrond tot een doorlichting van de problematiek te komen. Men hoede zich daarbij als geestelijke verzorger voor voorbarige verkondiging van standpunten. Dat staat bijna altijd de werkelijke overdenking in de weg.

Geestelijke verzorgers kunnen mensen helpen, niet door hun een standpunt te leveren maar door hen zozeer te inspireren dat zij zich zelf een standpunt willen en kunnen vormen.

Ik weet dat sommige mensen dat maar een bedenkelijke en riskante zaak vinden. Wie echter een werkelijke en verantwoorde doordenking der dingen vreest, heeft m.i. weinig vertrouwen in eigen standpunt.

Dit artikel wil daarom niet in de eerste plaats standpunten verkondigen, maar het wil een opwekking zijn — aan iedereen — tot verdere doordenking.

H. LIPS

I. stelt vast

a. dat er — ten gevolge van de bewapeningswedloop in de wereld — een nucleair potentieel aanwezig is, zo groot dat de menselijke samenleving op aarde zou kunnen worden vernietigd;

b. dat er een duidelijke tendentie is naar een verdere verspreiding van kernwapens;

c. dat de kans op het uitbreken van een kernoorlog — ten gevolge van b.v. de uitbreiding van een lokaal conflict tot een wereldoorlog (wel als 'escalation' aangeduid), een ongeluk (de 'accidental war'), een technische fout of een verkeerde beoordeling — toeneemt.

1° naarmate het aantal nucleaire mogelijkheden groter wordt;

2° als er situaties als 'koude oorlog' of 'gewapende vrede' gedurende een langer tijd bestaan, en

3° indien er politieke en/of economische spanningen aanwezig zijn, toenemen of ontstaan in een wereld met tot de tanden toe gewapende en/of zich steeds verder wapenende naties;

d. dat er wapens van een gelijksoortig of nog groter vernietigend effect dan atomaire wapens tot ontwikkeling gebracht worden, met name biologische en chemische wapens;

e. dat de enorme hoeveelheid menselijke energie en het onvoorstelbaar grote stuk technisch en wetenschappelijk potentieel die nu gebruikt worden voor de bewapening in de wereld, niet beschikbaar zijn voor een adequate aanpak van dringende en gigantische — voor een zeer groot deel economische — wereldproblemen, zoals de reeds nu allernoodzakelijkste strijd tegen honger, ziekte, armoede en onwetendheid in de zg. ontwikkelingsgebieden, de wereldbevolkingstoename, water- en luchtverontreiniging, alsmede de aanpak van het vraagstuk van de toekomstige voedsel- en energievoorziening;

II. is van mening

a. dat een bewapeningswedloop grote risico's met zich brengt voor het menselijk welzijn;

b. dat een bewapeningswedloop niet de voorwaarden begunstigt die noodzakelijk zijn om — binnen de kortst mogelijke tijd — tot een 'veilige' en een voor ieder 'leefbare' wereld te geraken;

c. dat er — naast de beide alternatieven: óf eenzijdige afschaffing van kernwapens óf handhaving van het 'machts-evenwicht' der atoommachten — nog een derde mogelijkheid bestaat, nl. het bereiken van algemene en alzijdige, gecontroleerde ontwapening via een aantal tussenstadia, en dat op deze derde mogelijkheid de activiteiten van de humanisten gericht moeten zijn, waarbij tegelijkertijd het economisch aspect en het aspect van de collectieve veiligheid niet uit het oog verloren mogen worden;

III. geeft als zijn gezindheid te kennen

dat het de mensheid onwaardig is — waar ook ter wereld, door welke natie of groep van naties en in welke situatie dan ook — nucleaire of biologische en chemische wapens daadwerkelijk-militair te gebruiken, omdat dit gebruik — door de vernietigende uitwerking op de burgerbevolkingen van oorlogvoerende en niet-oorlogvoerende landen, maar vooral door de bij- en nawerking van kernexplosies tot in het nageslacht — redelijk, noch zedelijk te verantwoorden is;

IV. verklaart

a. elk streven dat het gebruik van atoomwapens en biologische en chemische wapens internationaal wil verbieden en onmogelijk maken, te zullen steunen, indien het voorstellen betreft die geen aanzienlijke eenzijdige militaire voordelen opleveren;

b. dat het georganiseerde humanisme, door middel van eigen publiciteitsorganen en met behulp van de communicatiemiddelen en het wetenschappelijk potentieel waarover het beschikt, in woord en geschrift mede de noodzakelijke voorlichting van de volken (in Nederland: het Humanistisch Verbond het Nederlandse volk) over de gevaren in de wereld en over de reëel lijkende mogelijkheden om uit de impasse te geraken, ter hand zal nemen;

c. iedere mogelijke, daadwerkelijke en morele, steun te zullen verlenen aan elk streven op wetenschappelijke basis, dat bewezen heeft — of belooft — een serieuze en objectief — zakelijke benadering te zijn van het vraagstuk oorlog en vrede met het doel de (kern)oorlog te helpen voorkomen, zoals b.v. de internationale Pugwash-beweging (en in Nederland o.m. het Nederlands Pugwash Comité en het Polemologisch Instituut aan de Rijksuniversiteit te Groningen);

V. dringt er bij de IHEU op aan stappen te ondernemen

a. bij de regeringen van de nucleaire machten om

1e. die landen die nog niet tot het partiële kernstopverdrag van Moskou zijn toegetreden, tot dit verdrag te doen toetreden;

2e. het partiële kernstopverdrag uit te breiden tot ook de ondergrondse proeven;

3e. al het mogelijke te doen om het internationaal ontwapeningsoverleg zo spoedig mogelijk te doen slagen, in het bijzonder wat betreft de afschaffing van nucleaire, biologische en chemische wapens;

b. bij de regeringen van de niet-nucleaire landen om

1e. alles na te laten wat deze landen tot atoommachten zou kunnen maken;

Vervolg op pagina 8

Weekend bij Duinkerken

De nederlaag van Duitsland en de bevrijding van Europa begon op... 25 mei 1940 in Duinkerken — dat is de conclusie die Chester Wilmut trekt in zijn befaamde boek 'Struggle for Europe'.

Het Britse expeditieleger, de BEF, de Fransen en in het begin ook de Belgen, waren bij Duinkerken ingesloten in een halve cirkel met een straal van nog geen vijftig kilometer. Hitler had met een Blitzaanval door de Ardennen het Belgische, Franse en Engelse leger overrompeld. Ze moesten zich grotendeels op dat kleine stukje grond aan de Kanaalkust terugtrekken.

De *British Expeditionary Force* onder generaal Lord Gort trok zich vanuit Lille terug op Duinkerken, de Fransen volgden in de richting van de kust, Duinkerken, Zuydcoote. In Vlaanderen en Frankrijk stond veldmaarschalk Fedor von Bock met legergroep B ten oosten van de geallieerden, ten zuidwesten stonden de Panzers van veldmaarschalk

Karl von Rundstedt van legergroep A.

Als Hitler toen had doorgestoten, was een groot gedeelte van wat een paar maanden later de kern van het nieuwe Engelse leger zou worden, gevangengenomen. Maar Hitler liet Duinkerken een paar dagen met rust. Hij wilde de loopgravenoorlog van 1914-1918 (die hij zelf had meegemaakt) voorkomen. Zijn oog richtte zich op Parijs. Het Duitse leger zwenkte naar het zuiden en de Engelsen hadden een paar dagen de tijd om hun evacuatie te voltooien.

Niettemin — het spreekt vanzelf dat de situatie in en om Duinkerken in die meidagen van 1940 alles behalve overzichtelijk was. Legergroepen, divisies, zelfs bataljons waren uiteengeslagen.

Duinkerken was meer de verzamelaarsplaats voor individuele soldaten dan van militaire groeperingen. Overal stond materieel, iedere soldaat die zijn onderdeel was kwijtgeraakt, stond op zich zelf, de *Luftwaffe* liet zich herhaaldelijk zien boven het strand en de duinen en maakte vele slachtoffers. En in die chaos wisten de Engelsen á l'improviste toch nog duizenden soldaten en officieren te redden van een zeker schijnende krijgsgevangenschap.

Een situatie als die in Duinkerken in mei '40 is op zich zelf als stof genoeg voor een romanschrijver, een filmer of een toneelschrijver. In tegenstelling tot de normale gang van zaken bij een roman, een film of een toneelstuk, is het hier niet zijn taak figuren te bedenken, maar uit de overweldigende hoeveelheid mogelijkheden een paar te kiezen.

Het drama van Duinkerken laat zich in zijn totaliteit niet zien; men kan het illustreren aan enkele incidentele gevallen. Dat is wat auteur Robert Merle in zijn boek *Week-end á Zuydcoote* (Gallimard, Parijs) heeft willen doen. Merle (leraar-collega van Jean-Paul Sartre op het Lycée Pasteur) heeft zijn ervaringen uit de eerste hand: hij zelf was gemobiliseerd en bevond zich in Duinkerken, werd krijgsgevangen, maar werd in 1943 gerepatriëerd. In de Nederlandse pocketboekenserie Prisma (1014) is zijn boek in de vertaling 'De oorlog in 'n weekend' verschenen.

De strijd tussen film en televisie heeft de film steeds meer gedreven in een richting die de televisie (vooralsnog) niet kan gaan: het grote massale werk. De situatie bij Duinkerken was dan ook als geknipt voor regisseur Henri Verneuil, die Jean-Paul Belmondo en Catherine Spaak in de hoofdrollen zette.

Twee vrouwen spelen een rol in de film 'Weekend bij Duinkerken' en het zwaartepunt (maar tegelijkertijd de zwakste plek) ligt bij de rolbezetting van Catherine Spaak. Zij is een meisje dat — zo wil Merle het — ondanks het

oorlogsgeweld haar huis niet in de steek heeft willen laten. Onbevreesd volgt ze door haar verrekijker de verichtingen van de Focke Wulfs 190 en de Messerschmitts 109 van de *Luftwaffe*.

Belmondo — een Frans soldaat die van zijn onderdeel is afgedwaald — waarschuwt haar, maar ze blijft roekeloos. Later, als hij haar redt uit de handen van twee Franse strijdmakkers, bevestigt ze, dat ze hem nodig heeft om zich tegen het oorlogsgeweld te beschermen. Maar Belmondo probeert op een evacuatie-schip te komen om krijgsgevangenschap te ontlopen.

Dat lukt hem, evenals de Franse vrouw van een Engels soldaat, die niet van haar man wil scheiden. Dié vrouw tekent beter dan tien Catherine Spaaks het werkelijke drama van Duinkerken.

Belmondo, die na een mislukte embarkatiepoging terugkeert naar zijn kameraden op het strand, ziet de toestand steeds chaotischer worden. De typerende incidenten laten zich door hun overstelpend aantal niet beschrijven, maar uit die incidentele beelden weet Verneuil een treffend overzicht te halen van de oorlogssituatie achter de linies in Duinkerken. Maar wéér komt de figuur van Catherine Spaak dat evenwicht verstoren: Merle en Verneuil hebben het niet zonder het noodzakelijke sex-element kunnen en willen stellen.

Enige pleister op deze wonde is dan tenminste het feit, dat een happy-ending ons in 'Weekend á Zuydcoote' bespaard blijft.

Typerend is het, dat Verneuil juist doordat zijn film boordevol actie zit, ongeveer halverwege de interesse van de toeschouwer in het gebeuren verliest: de bioscoopbezoeker kijkt nog steeds gefascineerd naar de incidentele gevechtshandelingen, zoals het buiten gevecht stellen van twee als non vermomde Duitse spionnen, zoals het drama met de neergeschoten Messerschmitt, waarvan de geparachuteerde piloot door de woedende Engelse soldaten ondanks tegenorders van hun officieren in de lucht wordt 'geëxecuteerd'; maar de interesse in het handelingsver-

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Resolutie kernwapening

Vervolg van pagina 7

2e. hun volle energie te geven aan het streven om te komen tot alzijdige ontwapening met een instituut voor deugdelijke controle en corrigeer- en sanctiebevoegdheden;

VI. doet een beroep op

het menselijk geweten, het redelijk denken, het verantwoordelijkheidsbesef en het gevoel van menselijke solidariteit in de wereld om langs pedagogische, wetenschappelijke, politieke en juridische weg te komen tot een ontwapende wereld met een internationale rechtsorde, waarin slechts plaats is voor nationale politie-eenheden (voor binnenlands gebruik) en een wereldvredestmacht — als gezagsorgaan voor handhaving van de veiligheid in de wereld — met nauw omschreven en door alle landen vrijwillig aanvaarde en gerespecteerde bevoegdheden;

VII maakt deze resolutie kenbaar

a. aan de (Nederlandse) pers, radio en televisie;
b. (via de IHEU) aan de regeringen van de nucleaire en niet-nucleaire landen;

VIII en verzoekt

het eerstkomende congres van de International Humanist and Ethical Union een resolutie van gelijke strekking aan te nemen.

loop tussen de hoofdpersonen boezemt nauwelijks nog iemand wezenlijke interesse in.

Verneuil heeft het viertal met losse hand bijeengezet. Nergens suggereert hij essentiële banden, nergens bereikt hij bij de toeschouwer het gevoel dat dit viertal *bij elkaar* hoort; daarom is de dood van één van die vier alleen maar één dode meer op het kleurrijke witte doek; daarom is de toeschouwer ook niet écht geïnteresseerd in het lot van Catherine en Jean-Paul; daarom is 'Weekend bij Duinkerken' ook geen goede film — wél een interessante, omdat Verneuil wél razend veel moeite heeft gedaan om de entourage van Duinkerken die rampzalige meidagen duidelijk neer te zetten.

Dát is hem gelukt en daarom is de film het bekijken waard, al is het maar als een illustratieve documentaire bij een van de interessantste gevechtshandelingen van de laatste decennia.

HENK J. MEIER

BIJ DE FOTO'S

Rechts: Soldaten van het Britse leger vuren op een Duitse piloot, die zijn brandende toestel heeft moeten verlaten.

Onder: De hoofdfiguren uit 'Weekend bij Duinkerken' onder een bombardement van . . . Duitse propagandapamfletten: v.l.n.r. staande Pierre Mondy, François Perrier, Jean-Pierre Marielle en Jean-Paul Belmondo.

Radio voor 'rijpere' jeugd

Programma voor twintigers. Het is een modebegrip dat alweer op zijn retour is. Maar de doelbewust op twens afgestemde uitzendingen hebben hun behoefte bewezen. Per week (118 zenduren) ruimen de vijf zuilen op de kop af honderd vijftien minuten (plaats) in voor de 'rijpere' jeugd.

De namen zijn overdreven kernachtig: Eigen Weg (AVRO), Ronduit (VPRO), Signaal (KRO), Halte (NCRV) en ten slotte Uitlaat (VARA). We staan er niet bij stil, dat week in week uit een onbeduidend klein aantal leeftijdgenoten voor ons in de weer is. In dit artikel willen we wat achtergrondinformatie verschaffen. Want voor een programma zendklaar is, moet er heel veel gebeuren. Kranten worden uitgeplozen. Alle rijk geschakeerde onderdelen moeten logisch onderling verbonden worden. Intonaties zorgvuldig ingestudeerd. En ga zo maar door.

AVRO-Chris:

Hoe is 'Eigen Weg' ontstaan? Samensteller Chris van Hoorn (30) vertelt het: 'Zes jaar geleden is dit programma uit ons jeugduur 'Minjon' voortgekomen. Inzendingen die duidelijk boven de middelmaat uitstaken, brachten we in het nieuwe 'Eigen Weg' onder. Algauw bleek dat Minjon toch een te wankel basis was. 'Eigen Weg' ging zich toen automatisch meer en meer op twintigers richten. Het kreeg, zoals dat heet, een eigen gezicht.

In 1961 nam ik de touwtjes van Herman Broekhuizen over. In het prille begin droeg onze uitzending een magazinekarakter. Toen in het najaar van 1963 de toevloed van magazines — o.a. door 'Halte' (NCRV) — te groot werd, gooiden wij het over een andere boeg. We hebben dus terdege rekening gehouden met de andere gelijksoortige programma's. Korte tijd hebben we onze rubriek met een quiz gevuld.

Nu zetten we jonge mensen een half uur in de spot. Ik ga uit van een twintiger die plotseling in het nieuws komt (actueel) of van iemand wiens naam reeds bekend is. Als we er binnenkort mee uitscheiden, dan hebben we alles gehad, denk ik.

Bij korte interviews blijft te veel terrein braak liggen. Dat bezwaar wordt tijdens dit themaprogramma ondervangen. De hoofdfiguur krijgt dan de mogelijkheid in de schoot geworpen om in het offensief te gaan. Tegelijkertijd stellen we de slachtoffers van deze jeugdige kritiek in de gelegenheid van repiek te dienen.

Op ons programma wordt merendeels door ouderen gereageerd. Mensen die het heerlijk vinden om goede voorbeelden onder de neus gewreven te krijgen. De jongeren nemen veel sneller stelling.

Onze gesprekken vinden altijd plaats bij de hoofdpersoon thuis. In een ver-

trouwde omgeving zijn ze meer zich zelf. Zo'n interview duurt gemiddeld twee uur. Op zijn minst lichten we twee onderwerpen uit het gesprek. Deze gieten we in liedjesvorm, waarin instemming of kritiek besloten ligt.

Een speciaal 'Eigen Weg'-kwintet, bestaande uit jonge mensen, zorgt voor een kleurrijke begeleiding. Meestal kiest collega de heer W. F. Jansen de hoofdpersoon. Ik schrijf dan een korte inleiding om het 'typetje' neer te zetten, Wilco Meijer (economisch doctorandus en oud-Minjonner) voert het gesprek.

Er kleven ook nadelen aan van zuiver technische aard. Het knip- en plakwerk neemt heel veel tijd in beslag. Voor de opnamen en voorbereiding moet ik per week zo'n drie avonden vrije tijd opofferen.

Het liefst hebben we mensen die kneedbaar zijn. Ik geloof dat twintigers een eigen programma niet meer zo aanvoelen. Ze voelen zich eerder volwassen. We overwegen dan ook in september niet met een nieuw programma voor deze groep te komen. Misschien lassen we dertig minuten voor de werkende jeugd in. Aan het verschijnsel twenuitzending bestaat geen behoefte meer. Volwassenen voelen toch ook geen grenzen. Een hobbyprogramma lijkt mij wel een nieuwe mogelijkheid. Daarbij gaat het niet om de leeftijd, maar om de inhoud.

Chris van Hoorn heeft zich na de h.b.s. tien jaar in het zakenleven gestort (scheepvaart). Zijn hobby was teksten schrijven. Hij volgde consequent het spoor van Gerrit den Braber, met wie hij zich indertijd actief voor Minjon (afd. Rotterdam) inzette: 'Het fijne van dit radiowerk vind ik, dat je niet in één hokje zit opgesloten. De ene avond doe je cabaret, de andere maak je een klankbeeld over de atoomoorlog. De 'Eigen Weg'-serie heeft mij geleerd, dat interessante verhalen het gewoon lekker doen.'

VARA-Wim:

Uitlaat is 'in'. Het is een voldongen feit. Free-lance-tekstschrijver Kees van Kooten zegt: 'Uitlaat schijnt Neerlands meest beluisterde programma te zijn. Dat komt natuurlijk, omdat we op een gunstige tijd zitten.' (zaterdagmiddag 13.40 - 14.15 uur) Het is een te bescheiden verklaring.

Misschien brengen de woorden van Wim de Bie (25) meer opheldering. 'Wij maken het programma voor de groep die niet reageert. Overigens is het woord twintiger een rekbaar begrip. Ook middelbare scholieren rekenen wij graag tot ons publiek. Ik wil niet met een moraliserend 'wij-toontje' beleren, maar nuchter registreren. De jongeren willen, daar ben ik heilig van overtuigd, controversiële onderwerpen. Dat kan. Vrijwel alles kan. We hoeven hele-

maal niet opzettelijk satirisch te zijn. De werkelijkheid spreekt voor zich.

Uit de reacties blijkt, dat de onderwerpen polyinterpretabel zijn. Wij monteren zo, dat een persoon of instantie automatisch door de mand valt. Ook leggen we ons niet vast op het non-conformisme. We speuren naar curieuze vogels. Maar ook doodgewone dingen komen aan de beurt. 'Uitlaat' is met een inzinking begonnen. Ik legde mij nog te veel zenuwachtig vast op een strakke planning en was benauwd als er donderdag nog weinig was. Nu neem ik het risico, dat er twee dagen voor de uitzending nog niks is.

Iedere maandag begin ik blanco. Ik neus de kranten door. Vaak lopen we achter het nieuws aan. Dat geeft niets. Het besprokene beleeft je heel anders. Een krant kun je herlezen, radio is éénmalig, wat eisen stelt. Een voordeel van radio vind ik, dat een verklankte stem door zijn emotionele of harde toon de sfeer veel beter weergeeft. Natuurlijk streven we naar primeurs. Het programma groeit met de dag. De vaste medewerkers sturen hun teksten in en veel jongeren (luisteraars) doen ons ideeën aan de hand.

'Uitlaat,' zo vervolgt Wim, 'startte oktober 1963. De magazineformule bleven we hanteren. 'Marimba' en onze voorloper 'Multiplex' bewezen het succes van dit stramen. Ik zweer bij deze vorm. Je kunt er alle kanten mee uit. Door het aantrekken van andere jonge medewerkers en ander stemmenmateriaal kreeg 'Uitlaat' z'n eigen karakter.

Wat mij betreft gaan we in de toekomst op dezelfde voet door. Ons programma wijzigt zich automatisch en is daardoor nooit uit de tijd. 'Zo is het is het twintigerprogramma bij uitstek.' (Door zijn vergelijkbare vorm en inhoudskeuze?) 'Om de twee maanden brengen we een themaprogramma. Ik heb voorkeur voor jazzslotjes. Harde muziekjes kunnen een reportage kleuren. Eén stem vind ik erg vervelend. De stemmen van ons presentatieduo houden het midden tussen de nieuwslezerstoel en een iets emotioneler klank. Tussen de regels door proberen we als daartoe aanleiding is een gedecideerde mening uit te spreken. Het is een VARA-programma. Daarmee is de politieke kleur gegeven.'

Uit wat voor kringen komen de medewerkers? Ex-Brandpunterdacteur Han Mulder heeft scherpe vraaggesprekken, in vele gevallen met studenten. Kees van Kooten reageert als ex-dienstplichtige in felle bewoordingen op toestanden in militaire dienst. Verder schrijft hij de meest uiteenlopende bijdragen. NRU-klanktechnicus Ed Bos verzorgt platenmontages. Schrijver Cees Nootboom heeft zijn rubriek 'Krassen uit de krant', Ewald Vanvugt — 'hij neemt

zijn werk zeer serieus' — heeft wekelijks een gesprek. Jan Nagel, sinds kort het jongste bestuurslid van de Partij van de Arbeid, behandelt de politiek. TV-omroepster Elles Berger verstrekt 'exclusief' modenieuws. Kees van Maasdam en Anneke Bonthuis spreken de verbindende teksten. Hagen Niehaus is de vaste technicus. Co de Kloet is aanwezig bij de eindmontage. (Tot tien minuten voor aanvang van het programma kunnen actualiteiten worden ingelast.)

Opleiding Wim de Bie: middelbare school, dienst, twee jaar Nederlands-MO en NRU-cabaretcursus. Tot slot zegt hij: 'Op onze vraag "Waarom leef je?" kwamen 158 inzendingen. Met de andere jongerenprogramma's houd ik geen enkele rekening. We hebben de jeugd niets te vertellen. We maken gewoon een fijn programma. Ik ben zelf ook luisteraar en weet wat ik wil horen. Stuur u ons een nummertje? Ik ben ijdel en plak alle artikelen in. Er bestaat enorm veel belangstelling voor "Uitlaat".'

NCRV-Jan:

'Een (twintiger-)programma moet een grote frequentie hebben om te kunnen aanslaan. Met ingang van juni wordt mijn wens ingewilligd. Dan komt 'Halte' iedere week (donderdag 18.40-19.00 uur) in de ether.'

Jan Fillekers (26) vertelt het met grote voldoening. Hij doorliep h.b.s., kweekschool en gaf vier jaar onderwijs. Tijdens die periode volgde hij ook de NRU-cabaretcursus.

Jan steekt van wal: 'De huidige programma's lijken niet zo op elkaar. Wij zoeken het niet in de tegenstrijdige onderwerpen. Wel hebben wij vaste bestanddelen als poëzie, cabaret en veel muziek. Onze uitzending draagt geen specifiek karakter. Dat geven de jonge medewerkers er zelf aan. Ook willen we geen nieuwsdienst voor twintigers zijn. Ik vind het gevaarlijk kritische teksten te schrijven om de kritiek.'

'Halte' is vooral amuserend en informerend. Hennie Oliemuller levert cabaretse teksten, verder schuilen er onder de medewerkers twee studenten, twee journalisten en een onderwijzer. De presentatie is lange tijd een zorgenkind geweest. Ik ben teruggevallen op twee experts van de hoorspelkern.

Donderdagavond nemen we op. Vrijdagmorgen volgt dan de eindmontage. 'Halte' is niet bewust op een bepaalde groep afgestemd. Intellectueel is zo'n rot woord. Uit praktische overwegingen moet je vermelden op wie je je richt.

In het kader van het jubileum schreven we een proza- en poëzieprijsvraag. Een stroom van vierhonderd inzendingen bereikte ons. O, ja. Fred Burkhardt belicht zo nu en dan een grammofoonplaat. Zijn plaats wordt soms ingenomen door de Club des chansons. Als we

deze zomer meer zendtijd krijgen, beginnen we pas echt met 'Halte', zo besluit Jan Fillekers. Een bezadigd type.

KRO: volwassen benadering

'Signaal' klinkt wekelijks twintig minuten. De opvolger van 'Grensland' bevat, zo vertelt de gids, documentatie voor en over jonge mensen. In tegenstelling tot de andere omroepen wordt deze KRO-produktie verzorgd door mensen die een flink stuk rijper zijn dan de rijpere jeugd.

Tom Bouws (52) voert de produktie. Bij de samenstelling valt het accent op team-work. De bezigheden van redactie en presentatie vloeien in elkaar over. Met klem wijst men ons erop, dat dit programma zich nog in een experimenteel stadium bevindt: 'We proberen een gerecht voor te schotelen waarop jonge mensen een hele week kunnen teren. Daarbij gaan we uit van de belangstelling van deze groep. Er zit geen systeem in ons programma. Heerlijk. Alleen de begintune staat vast. We staan in een woestijn van mogelijkheden: voorlichting, ruimte voor meningsuiting en registratie van wat er onder de jeugd leeft. De inhoud is dus afhankelijk van de onderwerpen. We hanteren meestal de magazinevorm. Voorheen was de jongeren-uitzending nogal thematisch. Nu doen we niets liever dan afwijken van het schema. Uiteraard ligt de katholieke levensbeschouwing in ons programma besloten. Maar we zijn niet prekerig. Signaal is meer aan leeftijd dan aan categorieën gebonden. Op grond van ervaringen is het aantal luisteraars stijgende. Voor zover mogelijk streven we actualiteit na.'

De medewerkers komen door hun beroep dagelijks in aanraking met de jongeren. Opmerkelijk is, dat hier sprake is van vrijetijdsbesteding (tegen een bescheiden vergoeding). Het tijdstip waarop 'Signaal' de lucht ingaat (zaterdagmiddag om half vier) is uitermate ongunstig. De hoop is gevestigd op een gaatje in de voormiddag.

VPRO-Peter:

'Ronduit (vrijdagmiddag 17.30 - 18.00 uur)', vertelt Peter Flik, 'verschafft informatie en verstrooiing. Als VPRO-abonnee heb ik op een advertentie geschreven. Zodoende ben ik na h.b.s., kweekschool en vier jaar onderwijs bij de radio verzeild geraakt.'

De inhoud van mijn programma moet overeenkomen met de mening van de VPRO. Tot nu toe bleek, dat ik alles mag schrijven. Ik luister weinig naar de jongerenprogramma's van de andere zulen, omdat ik het vervelend vind, wanneer mijn gedachten daardoor beïnvloed worden.

Jongerenprogramma's bestaan niet. Wel maak ik een programma dat binnen de belangstellingsfeer van 16-25-jarigen ligt. Maar moeder en vader hoeven echt de kamer niet uit.

De tijd van het streven naar perfectie en het spreken met de gladgeschoren stem lijkt gelukkig voorbij. De radio wordt eerlijker. We moeten niet bang zijn voor stille momenten in een vraaggesprek. In de zomer rijpen bij mij de ideeën, die soms als rotte vruchten neervallen.

Op den duur wil ik belletristisch werk van de jeugd voor de microfoon halen. Tevens denk ik aan een instuif waarop iedereen spontaan bijdragen kan leveren. Ons magazine is gedeeltelijk actueel. We volgen niet star een schema. Over enige tijd komt Ronduit op 19.00 uur. Half zes is tafeldektijd, en dus ongunstig.'

Medewerkers zijn: Dolf Bos over boeken, Henk Branderhorst (21) met kritische commentaren, Jan Hes (directeur van het Kritisch Film- en TV-bulletin) over de film. Ronald van der Most, die uiteenlopende onderwerpen poëtisch benadert, verzorgt samen met verpleegster Kirsten Klijsma de presentatie.

Het VARA-team: zittend v.l.n.r. Ewald Vanvugt, Kees van Maasdam, Anneke Bonthuis, Elles Berger en Henk Bongaarts. Staand v.l.n.r.: Kees van Kooten, Hagen Niehaus en Wim de Bie.

Bedoeïnen

De bedoeïnen zijn een apart volk in de Moslim-gemeenschap. Half-nomaden, die in tenten in de woestijn leven. Wie hen in hun nederzettingen ziet, vraagt zich af hoe zij erin slagen hun vee op de droge dorre zandvlakten in leven te houden. De mannen zijn meestal in de tenten te vinden. Het zware werk laten ze aan de vrouwen over.

Die vrouwen zie je overigens maar zelden, wanneer je als vreemdeling de nederzetting binnenkomt. Komen er bezoekers, dan vluchten de vrouwen onmiddellijk naar de tenten, die zij met de dieren delen. De vrouwen, die Tom Weerheym in deze serie foto's presenteert, fotografeerde hij dan ook op markten, waar de Bedoeïnen de meestal schamele opbrengst van hun veebedrijf trachten te verkopen.

